

РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В РЕГІОНІ

**Т. М. Качала, доктор економічних наук.
Черкаський державний технологічний університет.
Т. М. Кришталь, кандидат економічних наук.
Академія пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля.**

© Качала Т. М., 2013.

© Кришталь Т. М., 2013.

Стаття отримана редакцією 15.07.2013 р.

Вступ. Одним з пріоритетних напрямів соціально-економічного розвитку України та її регіонів визначено питання розширення й реконструкції соціальної інфраструктури. Сьогодні розвиток соціальної інфраструктури здійснює значний вплив на всі процеси, що відбуваються в суспільстві. Раціональний розвиток соціальної інфраструктури – багатоаспектна проблема, яка потребує вирішення багатьох питань наукового управління. Недооцінка соціальних аспектів діяльності людей призводить до серйозного порушення механізму розвитку суспільних відносин. Елементи соціальної інфраструктури більшою мірою розглядаються у відриві один від одного, в контексті приватних технічних, виробничих, організаційних чи економічних завдань. Практичний досвід показує, що всі компоненти соціальної інфраструктури мають бути предметом єдиного, цілісного процесу управління. Саме відсутність комплексності та взаємозв'язку елементів позначалася й досі відзначається на ефективності розвитку, на раціональному використанні можливостей економіки. Жодний регіон не здатний розвиватися, не вкладаючи кошти у розвиток охорони здоров'я, освіти, культури та інших секторів соціальної сфери. Ігнорування соціального аспекту протягом усього періоду реформування економіки і, як наслідок, зниження рівня життя переважної частини населення вимагають внесення серйозних коригувань у проведення курсу економічних перетворень. Функціонування і розвиток соціальної інфраструктури регіону гостро потребують науково обґрунтованих підходів до розроблення та впровадження нових методів, моделей і соціально-економічних механізмів з підвищення ефективності управління соціальною сферою відповідно до соціально-економічного розвитку суспільства.

Розвиток соціальної інфраструктури регіону дозволяє створювати фундамент для підтримки соціально-економічних прав і гарантій населення, допомагає забезпечити і зберегти доступність соціальних послуг та сприяти максимальному наближенню об'єктивних потреб до ресурсних можливостей регіону. У цих умовах надзвичайно актуальним стає дослідження, спрямоване на розроблення стратегії розвитку соціальної інфраструктури в регіоні, що сприяє економічному зростанню, забезпечує матеріальну основу реалізації соціальних програм і підвищення рівня життя населення. Усе вищевикладене обумовлює актуальність цієї роботи в науковому і прикладному значеннях щодо розв'язання значного господарського завдання, що стосується реформування найважливішої сфери життєзабезпечення населення – соціальної інфраструктури.

Огляд останніх джерел досліджень і публікацій. В умовах сучасної економіки загальним питанням розвитку соціальної інфраструктури приділяють увагу такі науковці, як Л. Г. Богуш [4], Г. Колосюк [3], Т. М. Котенко [4], В. І. Куценко [5], Я. Остафійчук [4], І. В. Прокопа [6], М. Г. Судорогін [7], Ю. Б. Шпильова [4], В. Юрченко [8]. Кожний із цих учених вніс свою вагому частку в дослідження соціальної сфери й інфраструктури. Разом з тим найбільш складними залишаються питання пошуку рішень економічних і організаційних проблем надання соціальних послуг населенню. Унаслідок цього виникає необхідність застосування нових підходів до розроблення стратегічних напрямів розвитку соціальної інфраструктури регіону.

Постановка завдання. Основна мета дослідження полягає у розробленні, науковому обґрунтуванні та впровадженні стратегічних напрямів розвитку соціальної інфраструктури регіону.

Основний матеріал і результати. В економічній літературі наявні кілька підходів до трактування поняття й сутності соціальної інфраструктури, що обумовлює дискусійність і розмитість її кордонів. Відповідно і питання про специфіку розвитку соціальної інфраструктури регіону залишається недостатньо вивченим. Теоретичне дослідження соціальної сфери дозволило конкретизувати цю категорію й визначити її як стійку сукупність речових елементів, з якими взаємодіє регіональний соціальний суб'єкт і які створюють умови для раціональної організації всіх основних видів діяльності на території регіону: трудової, суспільно-політичної, культурної та сімейно-побутової. Тобто соціальна інфраструктура – це умови, що забезпечують ефективну життєдіяльність людини не тільки на виробництві, а й у всіх основних сферах регіонального суспільства [1, 2]. Проте не можна одні інфраструктурні елементи замінити іншими – вони діють лише в комплексі, взаємодіючи і доповнюючи один одного.

Важливо систематизувати концептуальні підходи до змісту та класифікації соціальної інфраструктури (табл. 1).

Таблиця 1. Систематизація концептуальних підходів класифікації елементів соціальної інфраструктури

Класифікаційна ознака соціальної інфраструктури	Елементи соціальної інфраструктури
Рівень організації суспільства	- соціальна інфраструктура країни, регіону, міста, підприємства;
Форма інфраструктури	- лінійна (мережа залізничних, автомобільних доріг, зв'язок, лінії електропередач); - точкова (школи, театри, ВНЗ і т. д.);
Проблемно-цільовий принцип	- тимчасова; - постійна;
Задоволення потреб людей	- інфраструктура, пов'язана із задоволенням щоденних потреб; - інфраструктура, пов'язана з задоволенням потенційних потреб;
Вид діяльності людини	- інфраструктура трудової діяльності; - суспільно-політична діяльність; - освіта і культура; - охорона здоров'я і навколишнього середовища; - соціально-побутова інфраструктура;
Функціонально-цільовий принцип	- суспільно-політична та інтелектуально-культурна діяльність; - відновлення та збереження фізичного здоров'я; - комунально-побутове обслуговування;
Галузевий принцип	- розподіл і обмін (торгівля, кредитування, страхування); - надання споживчих послуг; - охорона здоров'я (охорона здоров'я, санаторно-курортне обслуговування та відпочинок, соціальне забезпечення і громадський зміст населення); - формування суспільної свідомості та наукового світогляду (просвітництво); - управління та охорона громадського порядку (державне управління, громадські організації, органи оборони та охорони громадського порядку);
Принцип доступності	- соціальна інфраструктура з безперешкодним доступом; - соціальна інфраструктура з обмеженням доступу; - недоступна соціальна інфраструктура.

Використання запропонованих класифікаційних ознак соціальної інфраструктури дозволило виявити відмітні особливості соціальної інфраструктури [1, 2, 3, 5]:

- об'єктивний характер і приватна форма гармонізації життя суспільства. Розвиток суспільного життя вимагає цілеспрямованого регулювання;
- до складу соціальної інфраструктури, крім установ та організацій, входять технічна забезпеченість, технологічні принципи їх функціонування;
- соціальну інфраструктуру не можна розглядати у відриві від установок, ціннісних орієнтацій населення, окремих його груп і об'єднань;
- соціальна інфраструктура розв'язує завдання соціального розвитку, які в кількісному вираженні визначаються як різниця між величинами норми і досягнутого рівня.

Виходячи з наведених особливостей, важливо визначити цільові функції соціальної інфраструктури, такі як створення умов для формування прогресивних тенденцій у демографічних процесах; відтворення робочої сили якісно відповідає потребам і рівню розвитку виробництва; ефективне використання трудових ресурсів; раціональне використання вільного часу людей.

Соціальні послуги в економічній літературі визначаються як результат діяльності об'єктів соціальної інфраструктури, спрямованої на задоволення необхідних потреб людини і загальну підтримку життя та здоров'я, що створює умови для споживання благ і послуг комерційного сектора, здійснюваної за безпосередньої взаємодії виконавця та споживача. Виявлення загальних характеристик споживчих і соціальних послуг дозволило визначити специфіку останніх [2, 7]:

- результати освітньої, медичної та культурної діяльності втілюються в людях, стають не відчужуваними від них;
- існує необхідність розосередження надання послуг на території поселення з метою максимального наближення до місця проживання людини;
- структура і перелік соціальних послуг залежно від економічної активності та рівня життя населення можуть змінюватися суттєво;
- соціальні послуги мають властивість суспільних благ, що обумовлює необхідність їх бюджетного фінансування;
- соціальні послуги мають властивість блага індивідуального користування, у зв'язку із чим вони включені в систему ринкових відносин і підприємницьких інтересів;
- взаємозамінність і взаємодоповнюваність реалізуються за допомогою комбінування тих чи інших видів соціальних послуг залежно від їх доступності та якості;
- конкурентність обумовлена наявністю як безкоштовних, так і платних соціальних послуг;
- має місце значний зовнішній соціально-економічний ефект від виробництва і споживання соціальних послуг.

Розглядаючи специфіку сфери соціальних послуг, слід акцентувати увагу на наявних особливостях управлінської діяльності.

Виділення соціальних послуг з великого різноманіття послуг, поява нових видів послуг обумовлює необхідність систематизації існуючих підходів до класифікації соціальних послуг залежно від різних ознак класифікації (табл. 2). Призначення пропонованої класифікації полягає в можливості більш чіткого визначення особливостей надання соціальних послуг споживачам, підвищення якості обслуговування і виділення критеріїв для розроблення методики оцінювання комплексності розвитку соціальної інфраструктури регіону [1, 2].

До пріоритетних стратегічних напрямів розвитку соціальної інфраструктури належать заходи, спрямовані на якісні перетворення у сфері освіти; охороні здоров'я; соціальній підтримці населення, питання сім'ї та материнства; фізкультурі та спорті; профілактиці правопорушень; питаннях забезпечення ринку праці; навчанні та підвищенні кваліфікації населення (професійна мобільність); працевлаштуванні у сфері освіти [8].

У сфері освіти для задоволення потреб населення в дошкільній освіті передбачено такі заходи:

- реконструкцію, капітальний ремонт і оснащення приміщень дошкільних установ;

Таблиця 2. Класифікація видів соціальних послуг

Ознаки класифікації	Класифікаційна група
За ступенем охоплення потреб	- послуги, що задовольняють колективні потреби суспільства; - послуги, які задовольняють індивідуальні потреби населення;
За галузевим охопленням потреб	- освіта; - культура; - охорона здоров'я; - житлово-комунальне господарство; - фізкультура і спорт; - соціальне забезпечення і соціальна підтримка;
За способом надання соціальних суспільних благ	- державний рівень; - виділення певних коштів і створення умов придбання на них відповідних соціальних послуг; - надання соціальних послуг за допомогою приватного сектора; - змішане надання соціальних послуг;
За формами участі держави	- правове регулювання; - економічне забезпечення; - надання соціально значущих послуг;
За роллю послуг у сфері обслуговування	- основні; - допоміжні; - супутні;
За комплексністю надання соціальних послуг	- комплексні; - окремі види послуг; - окремі елементи соціальної послуги;
За призначенням використання	- кінцеві; - проміжні;
За місцем надання соціальних послуг	- за місцем знаходження споживача; - за місцем перебування виробника; - дистанційне обслуговування;
За типом контактів споживача і постачальника	- високого ступеня взаємодії; - середнього ступеня взаємодії; - низького ступеня взаємодії;
За типом споживачів	- споживачі-громадяни; - споживачі – організації та підприємства; - споживачі – органи державного, регіонального управління;
За ступенем присутності матеріальних елементів	- послуги з високою часткою матеріальних елементів; - послуги з низькою часткою матеріальних елементів;
За регулярністю надання	- постійно споживані; - періодично споживані;
За ступенем обов'язковості	- обов'язкові; - додаткові;
За ступенем інтелектуалізації діяльності	- високий рівень інтелектуалізації діяльності; - середній рівень інтелектуалізації діяльності; - низький рівень інтелектуалізації діяльності.

– соціальну підтримку громадян, які мають дітей дошкільного віку від 3 до 7 років, котрі не відвідують дитячі садки з причини відсутності в них місць;

– оснащення медичних кабінетів;

– оснащення дитячих садків, закладів додаткової освіти.

Для розвитку інформатизації освіти передбачено розширення каналів зв'язку для доступу в Інтернет; апаратне і програмне забезпечення; заходи щодо забезпечення інформаційної безпеки; запровадження електронного документообігу в системі освіти.

Для орієнтування системи професійної освіти на підготовку фахівців для роботи на об'єктах передбачено:

– формування державного завдання установам професійної освіти на підготовку фахівців відповідно до кадрових потреб економіки;

– формування системи державно-приватного партнерства.

– склад програмних заходів у сфері охорони здоров'я;
– заходи для розв'язання завдання щодо зміцнення і розвитку матеріально-технічної бази;

– заходи для розв'язання завдання щодо зміцнення кадрового потенціалу;
– заходи для розв'язання завдання щодо здійснення структурних перетворень у галузі.

У сфері соціальної підтримки населення відповідно до поставлених завдань передбачено такі заходи:

– створення багатофункціонального центру надання послуг;
– забезпечення безперешкодного доступу інвалідів до об'єктів соціальної інфраструктури;

– створення спеціалізованого центру прийому й обробки інформації.

Питання сім'ї та материнства мають особливу соціальну значущість і розглядаються як найважливіший фактор здоров'я населення та соціальної стабільності.

Відповідно до поставлених завдань у сфері діяльності служби сім'ї передбачено:

– відкриття відділення постінтернаторної адаптації дітей-сиріт, дітей, які залишилися без піклування батьків, та осіб з їх числа;

– забезпечення житловими приміщеннями осіб із числа дітей-сиріт і дітей, які залишилися без піклування батьків, котрі мають право на позачергове отримання житла;

– поліпшення стану матеріально-технічної бази оздоровчих установ.

У сучасних умовах культура набуває особливу соціальну значущість і розглядається як найважливіший фактор духовного здоров'я населення, соціальної стабільності, привабливості території для проживання та інвестування. Програмні заходи сформовані згідно з поставленими завданнями:

– збереження мережі установ та обсягу послуг у сфері культури й забезпечення їх розвитку;

– створення умов для збереження історико-культурної спадщини та національних традицій;

– забезпечення доступності якісної освіти у сфері культури і мистецтва, розширення спектра освітніх послуг для населення;

– створення умов для збереження класичної спадщини й модернізації у сфері культури за допомогою впровадження інформаційних технологій та новаторських напрямів у культурі.

Будівництво спортивних об'єктів сприятиме створенню тимчасових робочих місць у процесі їх будівництва, а після закінчення будівництва при здаванні об'єктів – і постійних робочих місць з їх обслуговування, проведення занять з населенням, учнями шкіл, інвалідами. Наявність спортивних об'єктів сприятиме створенню мережі спортивних клубів за місцем проживання.

Висновки. Наукове обґрунтування підходів до класифікації, визначення видів соціальної інфраструктури та стратегічних напрямів її розвитку дозволяє створювати фундамент для підтримки соціально-економічних прав і гарантій населення, допомагає забезпечити й зберегти доступність соціальних послуг та сприяти максимальному наближенню об'єктивних потреб до ресурсних можливостей регіону. Перспективами подальших досліджень є аналітичний аналіз стану й динаміки розвитку регіональної соціальної інфраструктури.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Загребова, Л. Е. Систематизация теоретических подходов к определению и классификации социальной инфраструктуры региона / Л. Е. Загребова // Современные аспекты экономики. – 2 (162). – СПб. : Инфо-да, 2011. – С. 30 – 36.
2. Загребова, Л. Е. Эволюция концептуальных подходов к экономическому содержанию категории «социальная инфраструктура» / Л. Е. Загребова // Экономика. Управление. Право: научно-практический журнал. – М. : Изд-во ИНГН, 2011. – № 1. – С. 72 – 76.
3. Колосюк, Г. Роль та значення соціальної інфраструктури в економічному розвитку депресивних міст / Г. Колосюк // Механізми реалізації стратегії розвитку національної економіки. – Т., 2011. – С. 212 – 214.

4. Куценко, В. І. Соціальна сфера: теоретичні, методологічні та прикладні аспекти розвитку: кол. моногр. / В. І. Куценко, Л. Г. Богуш, Я. В. Остафійчук та ін. – Черкаси: Брама-Україна, 2006. – С. 109 – 403.
5. Куценко, В. І. Соціально-економічний розвиток України: європейський вибір / В. І. Куценко // Вісник академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. – 2004 – № 2. – С. 67–71.
6. Прокопа, І. В. Соціальна інфраструктура села: формування нового механізму розвитку / І. В. Прокопа – К.: Ін-т економіки НАН України, 1996. – 171 с.
7. Судоргін, М. Г. Державне управління розвитком соціальної інфраструктури в Україні / М. Г. Судоргін // Науковий вісник. – К., 2011. – Вип. 4. – С. 329–337.
8. Юрченко, В. Проблеми та перспективи розвитку соціальної інфраструктури на місцевому рівні /В. Юрченко// Актуальні проблеми сталого соціального розвитку: погляд молоді. – Чернігів, 2011. – С. 204–206.

УДК 214.477.54

Качала Тамара Миколаївна, доктор економічних наук, професор, проректор з науково-дослідної роботи та міжнародних зв'язків Черкаського державного технологічного університету. **Кришталь Тетяна Миколаївна**, кандидат економічних наук, доцент, завідувач кафедри економіки та управління Академії пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля. **Розвиток соціальної інфраструктури в регіоні**. Досліджено стратегічні напрями розвитку соціальної інфраструктури регіону. Здійснено систематизацію концептуальних підходів до класифікації елементів соціальної інфраструктури. Досліджено класифікацію соціальних послуг.

Ключові слова: регіон, соціальна інфраструктура, соціальна сфера.

УДК 214.477.54

Качала Тамара Николаевна, доктор экономических наук, профессор, проректор по научно-исследовательской работе и международным связям Черкасского государственного технологического университета. **Кришталь Тетяна Николаевна**, кандидат экономических наук, доцент, заведующий кафедрой экономики и управления Академии пожарной безопасности имени Героев Чернобыля. **Развитие социальной инфраструктуры в регионе**. Исследованы стратегические направления развития социальной инфраструктуры региона. Осуществлена систематизация концептуальных подходов к классификации элементов социальной инфраструктуры. Исследована классификация социальных услуг.

Ключевые слова: регион, социальная инфраструктура, социальная сфера.

UDC 214.477.54

Kachala Tamara Mykolaivna, PhD, Professor, Vice-Rector for research and international relations Cherkassy State Technological University. **Cryshtal Tatyana Mykolaivna**, PhD, Associate Professor, Head of Department of Economics and Management Academy Fire behalf Heroes of Chernobyl. **The development of social infrastructure in the region**. This paper investigates the strategic directions of development of the social infrastructure in the region. A conceptual approach systematizing the classification of the elements of social infrastructure. Investigated the classification of social services.

Keywords: area, social infrastructure, social sphere.